

О.В. Бухало, канд. екон. наук, доцент
Харківський національний аграрний університет ім. В.В Докучаєва

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті розкрито значення прямих іноземних інвестицій для економіки країни та її регіонів. Розглянуто основні напрями інвестування прямих іноземних інвестицій в економіку України. Проведено аналіз динаміки потоків прямих іноземних інвестицій в Україну. Доведена необхідність залучення прямих іноземних інвестицій в сучасних ринкових умовах господарювання. Науково обґрунтовано пропозиції щодо покращення інвестиційного клімату в Україні.

***Ключові слова:** інвестиції, прямі іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість, економіка країни.*

Постановка проблеми. Проблема інвестування досить гостро постає перед більшістю країн світу, для України вона також є надзвичайно актуальною. В сучасних умовах економічний розвиток України визначається ступенем її активної участі в інвестиційному процесі, який є джерелом фінансування галузей національної економіки.

Приватна ініціатива у поєднанні з інноваційно-технологічними досягненнями забезпечує позитивний вплив на конкурентоспроможність вітчизняної продукції та національної економіки, сприяє збільшенню обсягів заощаджень населення та спрямовує їх на ефективний економічний розвиток, та вирішення питань соціального захисту [9, с.141–142]. Іноземні інвестиції є одним із важливих способів залучення капіталу в країну. Особливу значущу роль для економіки України відіграють прямі іноземні інвестиції, що дають можливість економіці країни розвиватись більш активними темпами.

Проблемами в інвестиційній діяльності в Полтавській області є: недостатній рівень застосування сучасних засобів поширення інформації щодо інвестиційного потенціалу Полтавської області; надзвичайно громіздка дозвільна система, яка негативно впливає на реалізацію інвестиційних проектів, яка впливає на інвестиційну привабливість регіонів; скорочення бюджетних витрат на радикальні інновації, оновлення аграрного виробництва і продукції; надмірна тривалість інноваційних

процесів в часі; відсутність чіткої системи інвестиційних проектів на всіх стадіях його реалізації [9, с.144–145]. Питання визначення перспективних шляхів розвитку сільського господарства на даний момент залишається дуже актуальним. Тому пріоритетні напрями інвестування в сільське господарство вимагають виваженого детального вивчення і аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами інвестиційної діяльності в сільському господарстві України займалися такі науковці, як: С.М. Богданов [1], С.О. Гуткевич [2], О.Ю. Лупенко [3], С.В. Степаненко [8], О.О. Томілін [9–12], О.В. Ульянченко [13], В.Г. Федоренко [14] та ін. Вітчизняними науковцями досліджено різні аспекти іноземного інвестування, запропоновано заходи щодо прискорення інвестиційної активності в економіці України та регіонах країни. Проте, не дивлячись на популярність тематики, серед науковців і зараз є дискусії з проблеми інвестиційної привабливості та пріоритетності галузей економіки України. Тому інвестиційна діяльність залишається пріоритетним напрямом економічних досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є проведення порівняльного аналізу обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України та її регіонів та науково обґрунтованих пропозицій щодо покращення інвестиційного клімату та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу досліджень. Як відомо, зарубіжний інвестор має сприйняти Україну як стабільну і передбачувану країну, а її економіку такою, де економічна стабільність асоціюється з послідовним розвитком. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у рейтингу «Doing Business 2018» Україна піднялась на +4 пункти і посіла 76 позицію зі 190 країн світу. Найбільший прогрес Україна продемонструвала у таких складових рейтингу: +105 пунктів (за 140-го на 35-те місце) по компоненту «одержання дозволів на будівництво» – завдяки зменшенню пайової участі в Києві з 10 до 2% та зниженню вартості послуг з технагляду; + 41 пункт по «сплаті податків» за зменшення та уніфікацію ставки ЄСВ [4]. Головною складовою інвестиційного клімату, якій приділяється основна увага потенціальних інвесторів, є рівень ризику і, згідно з оцінкою спеціалістів Європейського центру досліджень, підприємницький ризик інвестицій в Україну становить 80 % [14, с. 231]. Умови інвестиційної привабливості підприємства відіграють не останню роль у залученні іноземних інвестицій, тому що для цього замало лише наявності привабливого інвестиційного клімату держави. На думку С.О. Гуткевич, за критеріями

привабливості та пріоритетності галузей економіки України виділяють такі: стратегічні галузі, які забезпечують життєдіяльність держави: енергетика, транспорт, машинобудування, наука; пріоритетні галузі економіки, які забезпечують продовольчу безпеку держави: сільське господарство, харчова промисловість, торгівля; галузі інфраструктури: виробнича та соціальна інфраструктури [2]. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України провідними сферами економічної діяльності, за обсягами освоєння капітальних інвестицій, у 2017 році залишаються: промисловість – 33,1 %; будівництво – 12,3 %; сільське, лісове та рибне господарство – 14,0 %; інформація та телекомунікації – 4,1 %; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 7,0 %; транспорт, складське господарство, поштова та кур’єрська діяльність – 8,7 %; державне управління й оборона, обов’язкове соціальне страхування – 7,4 % [4]. Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку будь-якої країни. Вивчаючи загальну суть і роль інвестицій С.М. Богданов зазначив, що вони: забезпечують економічне зростання економіки; інвестиції дають можливість формувати структуру національної економіки, що відповідає вимогам ринкової кон’юнктури; вони служать засобом для вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів [1]. У контексті розвитку аграрного сектора економіки у суспільстві сформувалася думка про необхідність прискорення темпів економічного росту у сільському господарстві. Основним чинником, який лімітує економічний ріст є низька інтенсивність інвестиційного процесу, що є результатом нестачі власних коштів [3]. Детальніше дане питання можна дослідити, розглянувши інвестиційні процеси в Україні, зокрема вплив прямих інвестицій з країн світу на розвиток економіки. За 2016 р. в економіку України з країн Європейського Союзу найбільше надійшло інвестицій з Кіпру – 10239,5 млн дол. США та Нідерландів – 6184,7 млн дол. США, а найменше – з Люксембургу (363,9 млн дол. США) та Беліза (535,1 млн дол. США). Обсяги прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з країн світу в економіці України за 2012–2016 рр. нами представлено у табл. 1. Згідно з даними табл. 1, порівняно з попередніми роками, Україна втратила велику частину інвестування від таких країн як: Німеччина, Нідерланди та Кіпр. Так, Німеччина інвестувала в економічні галузі України у 2016 р. – 1598,2 млн дол. США, а у 2012 р. – 5383,4 млн дол. США, що на 3785,2 млн дол. США менше. Інвестиції з боку Нідерландів в 2016 р. зменшились з 9330,6 млн дол. США до 6184,7 млн дол. США. А Кіпр інвестував на 2787,4 млн дол. США менше в порівнянні до 2012 р.

Отже, зростання обсягів прямих іноземних інвестицій з країн світу в економіку України набуває особливого значення в ринкових умовах господарювання.

1. Обсяги прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з країн світу в економіці України за 2012–2016 рр., (млн дол. США)

Країни світу	Роки					Зміни (+/-) 2016 р. до 2012 р.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Усього	49494,4	53178,1	53704,0	40725,4	36154,5	-13339,9
Кіпр	13026,9	16478,1	17725,6	12769,4	10239,5	-2787,4
Нідерланди	9330,6	8733,7	9007,5	6986,7	6184,7	-3145,9
Російська Федерація	3222,5	3415,1	3525,9	2338,9	3036,9	-185,6
Велика Британія	2593,4	2553,6	2768,2	2153,4	1790,3	-803,1
Віргінські Острови (Брит.)	1666,0	2007,6	2275,9	1988,3	1715,0	+49,0
Німеччина	5383,4	4549,4	2908,4	2105,2	1598,2	-3785,2
Швейцарія	947,7	1105,9	1351,0	1391,5	1390,8	+443,1
Франція	2024,0	1546,2	1520,5	1394,6	1305,4	-718,6
Австрія	2509,4	2493,2	2314,0	1648,7	1559,8	-949,6
Люксембург	495,2	566,1	555,8	398,8	363,9	-131,3
Угорщина	681,4	685,8	685,9	593,2	614,9	-66,5
Польща	834,5	897,4	819,8	808,6	758,3	-76,2
США	1000,7	1013,9	934,7	701,6	634,1	-366,6
Беліз	159,7	852,0	1026,6	652,5	535,1	+375,4
Інші країни	5619,0	6280,1	6284,2	4794,0	4427,6	-1191,4

Джерело: розраховано автором за даними [7, с. 403]

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у 2017 р. в економіку України іноземними інвесторами з 76 країн світу вкладено 1630,4 млн дол. США прямих інвестицій. Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 31.12.2017 р. становив 39144,0 млн дол. США. Станом на 31.12.2017 найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність – 26,1 % та підприємств промисловості – 27,3 %. До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 25,6 %, Нідерланди

– 16,1 %, Російська Федерація – 11,7 %, Велика Британія – 5,5 %, Німеччина – 4,6 %, Віргінські Острови (Брит.) – 4,1 %, і Швейцарія – 3,9 % [2]. Інвестиційна привабливість України формується з інвестиційної привабливості її окремих регіонів. Інвестиційна привабливість регіону – це складна економічна категорія, на основі якої формується характеристика спроможності регіону залучати капітал та формувати інвестиційний клімат [8]. О.В. Ульянченко зазначає, що для національної економіки характерним є значний територіальний розподіл природних, економічних та соціальних умов, який призвів до територіальної відмінності у структурі, механізмах й активності інвестиційної діяльності [13]. Для стимулювання внутрішніх інвестицій, які є також невід’ємною складовою інвестиційної привабливості України, є виправданим надання пільг малому та середньому бізнесу, запропонування до реалізації вже розроблених інвестиційних проектів, що потребує створення спеціальних інформаційно-економічних підрозділів на рівні регіонів [10, с. 47–48]. Таким чином, для реалізації цих завдань потрібні іноземні інвестиції, які через низку причин надходять в економіку нашої країни поки що в недостатньому обсязі. На регіональному рівні легше відновити довіру інвесторів до партнерів та органів державного управління на основі чинного законодавства в рамках сприяння поліпшенню інвестиційного клімату в регіоні, забезпеченню його конкурентоспроможності як об’єкта інвестиційної діяльності.

Обсяги прямих інвестицій з країн світу за регіонами України за 2012–2016 роки нами представлено у табл. 2.

Згідно з табл. 2, до основних регіонів України, котрі отримують інвестиції, відносяться: Дніпропетровська, Донецька, Київська, Харківська, Одеська, Львівська та Полтавська області. До цих регіонів надходить основна частка інвестицій. Це саме ті регіони, які на сьогодні вже є економічно розвинутими та найбільш привабливими для іноземних інвесторів. Таким чином, диференціація регіонів України в регіональному розгляді обумовлена, перш за все, рівнем промислового виробництва, тобто інші фактори, майже, не враховуються.

Необхідні зміни у механізмі перерозподілу фінансових ресурсів, усунення диспропорцій розвитку регіонів. Під рівнем інвестиційної привабливості регіонів України можна розуміти обсяги прямих іноземних інвестицій.

Окремі автори вважають, що Полтавська область займає вигідне економіко-географічне положення в центрі України на перетині важливих міжнародних транспортних шляхів; темпи розвитку регіональної промисловості перевищують середньо українські показники [8].

2. Обсяги прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з країн світу за регіонами України за 2012–2016 рр., (млн дол. США)

Область	Прямі іноземні інвестиції		Зміни (+/-) 2016 р. до 2012 р.
	2012 рік	2016 рік*	
Україна	50333,9	36154,5	-14179,4
Вінницька	226,4	187,8	-38,6
Волинська	291,4	247,1	-44,3
Дніпропетровська	8208,2	4009,9	-4198,3
Донецька	2646,9	1748,0	-898,9
Житомирська	337,7	222,7	-115,0
Закарпатська	348,5	311,8	-36,7
Запорізька	987,6	682,7	-304,9
Івано-Франківська	624,0	836,6	+212,6
Київська	1751,7	1593,4	-158,3
Кіровоградська	72,4	52,5	-19,9
Луганська	766,0	443,9	-322,1
Львівська	1387,8	1101,0	-286,8
Миколаївська	152,3	212,8	+60,5
Одеська	1220,5	1330,1	+109,6
Полтавська	702,2	1000,1	+297,9
Рівненська	280,4	199,6	-80,8
Сумська	361,8	199,1	-162,7
Тернопільська	61,9	49,2	-12,7
Харківська	2814,3	1554,6	-1259,7
Херсонська	206,4	211,0	+4,6
Хмельницька	186,8	165,5	-21,3
Черкаська	285,7	348,0	+62,3
Чернівецька	61,9	59,1	-2,8
Чернігівська	100,9	92,1	-8,8

Примітка: *Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Джерело: розраховано автором за даними [6, с. 262; 7, с. 405]

Так, О.О. Томілін вказує, що з метою покращення становища в сфері інвестиційної діяльності в Полтавській області необхідно вжити наступні заходи: забезпечити стабільну нормативно-правову базу, з метою

покращення інвестиційного клімату на регіональному рівні; забезпечити стимулювання щодо збільшення інвестицій у агропромисловій галузі; забезпечити залучення іноземних інвестицій за допомогою додаткових пільг та знижених (пільгових) відсоткових ставок у банках; забезпечити активну підтримку вітчизняного аграрного виробника з метою покращення його конкурентоспроможності на ринку товарів; розробити інвестиційні проекти, які б передбачали створення сприятливого економічного середовища для реалізації процесу інвестицій. Інвестиційна діяльність в аграрному секторі Полтавської області сприятиме розширенню виробничої діяльності аграрних підприємств та сприятиме швидкому створенню нових робочих місць, які надзвичайно потрібні сьогодні для всього Полтавського регіону [9, с. 145]. Обсяги прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з країн світу в економіці Полтавської області нами наведено у табл. 3. За даними табл. 3, за 2016 р. в економіку Полтавської області з країн Європейського Союзу найбільше надійшло інвестицій зі Швейцарії – 728535,7 млн дол. США, Кіпру – 71493,9 млн дол. США, та Нідерландів – 68225,4 млн дол. США, а найменше – з Іспанії (220,9 млн. дол. США) та Чехії (268,6 млн дол. США). У 2016 р. у порівнянні з 2012 р. обсяги надходження прямих інвестицій з країн світу в економіку Полтавської області значно скоротилися.

Для інвестиційного забезпечення діяльності підприємств в Україні є запровадження таких заходів: використання прямих іноземних інвестицій з метою удосконалення вітчизняного законодавства; активне використання ринку цінних паперів, за допомогою яких здійснюється перерозподіл інвестиційних ресурсів та забезпечення притоку внутрішніх та іноземних інвестицій; розширення позабюджетної підтримки інноваційної діяльності за рахунок позабюджетних коштів [11, с. 256]. Україна має ряд потенційних інвесторів, котрі вважають економіку України перспективною та найкращою для інвестування. Такі країни як: Беліз, Швейцарія, Туреччина, Віргінські острови та США є постійними інвесторами в українську економіку.

Вважаємо, що для подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення сприятливого інвестиційного клімату та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

3. Обсяги прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з країн світу в економіці Полтавської області за 2012–2016 рр., (тис. дол. США)

Країни світу	Роки					Зміни (+/-) 2016 р. до 2012 р.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Усього	701213,8	942287,6	1064687,8	1039373,1	1000147,8	+298934,0
Швейцарія	396890,9	521659,6	641667,2	715820,5	728535,7	+331644,8
Нідерланди	55175,8	112658,9	123566,9	83670,3	68225,4	+13049,6
Кіпр	104553,8	146532,7	131289,8	92839,1	71493,9	-33059,9
Велика Британія	62149,9	57756,6	59586,8	56374,2	56598,6	-5551,3
Російська Федерація	24165,8	46791,8	51311,3	46556,6	37945,1	+13779,3
США	10441,3	8269,1	7779,7	6863,8	6536,3	-3905,0
Азербайджан	8913,4	9661,8	10762,5	3930,6	3121,4	-5792,0
Німеччина	5 2376,0	3399,3	3643,8	3724,9	3183,9	-49192,1
Естонія	856,5	856,3	716,4	313,4	1072,1	+215,6
Польща	1019,3	1093,6	993,6	850,8	800,3	-219,0
Віргінські Острови (Брит.)	12307,2	7689,2	4426,1	2157,4	1273,2	-11034,0
Туреччина	520,7	520,6	520,7	449,0	436,0	-84,7
Чехія	659,1	660,2	659,9	399,1	268,6	-390,5
Іспанія	651,4	651,1	720,5	386,8	220,9	-430,5
Італія	439,6	449,1	465,5	403,6	358,1	-81,5
Інші країни	20093,1	23637,7	26577,1	24633,0	20078,3	-14,8

Джерело: розраховано автором за даними [5, с. 279]

Бібліографічний список: 1. Богданов С.М. Розвиток інвестиційного процесу в сільському господарстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / С.М. Богданов; ХНАУ. – Харків, 2006. – 20 с. 2. Гуткевич С.О. Формування інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / С.О. Гуткевич. – К., 2004. 28 с. 3. Лупенко О.Ю. Інвестування розвитку сільського господарства / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С.3–10. 4. Стан інвестиційної діяльності в Україні / Інвестиційна діяльність в Україні від

- 23 лютого 2016 р. // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
5. Статистичний щорічник Полтавської області за 2016 рік / [за редакцією Л.В. Калашник]. – К.: Державна служба статистики, 2017. – 360 с.
6. Статистичний щорічник України за 2012 рік / [за редакцією О.Г. Осауленка]. – К.: Державна служба статистики, 2013. – 552 с.
7. Статистичний щорічник України за 2016 рік / [за редакцією І.Є. Вернера]. – К.: Державна служба статистики, 2017. – 611 с.
8. Степаненко С.В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання / С.В. Степаненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/.../10.pdf>.
9. Томілін О.О. Вплив інвестиційної діяльності на формування міжгалузевих відносин Полтавської області / О.О. Томілін // Економічний простір: Збірник наукових праць. – № 65. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. – С.138–146.
10. Томілін О.О. Інвестиційні процеси в Україні / М.С. Іванов, О.О. Томілін // Збірник «Соціально-економічні аспекти управління суб'єктами господарювання: проблеми та перспективи розвитку». – Полтава: ПФЄУ. – С. 45–48.
11. Томілін О.О. Особливості інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості та заходи щодо поліпшення / О.О. Томілін // Збірник «Наукові здобутки молоді» – Ч. 3. – К.: НУХТ, 2012. – С. 254–256.
12. Томілін О.О. Оцінка інвестиційної діяльності Полтавського регіону / О.О. Томілін // . – Тернопіль: ТІСІТ, 2012. – С. 69–71.
13. Ульяновченко О.В. Інвестиційний процес і його складові елементи / О.В. Ульяновченко // Ефективна економіка. – № 1. – 2011. – С. 26–30.
14. Федоренко В.Г. Інвестиційний менеджмент: навч. посібник / В.Г. Федоренко//. – 2-ге вид., доп. – К.: МАУП. – 2001. – 280 с.

Е.В. Бухало. Особенности привлечения прямых иностранных инвестиций в экономику Украины. В статье раскрыто значение прямых иностранных инвестиций для экономики страны и ее регионов. Рассмотрены основные направления инвестирования прямых иностранных инвестиций в экономику Украины. Проведен анализ динамики потоков прямых иностранных инвестиций в Украину. Доказана необходимость привлечения прямых иностранных инвестиций в современных рыночных условиях хозяйствования. Научно обоснованы предложения по улучшению инвестиционного климата в Украине.

Ключевые слова: инвестиции, прямые иностранные инвестиции, инвестиционная привлекательность, экономика страны.

Bukhalo O.V. Features attraction of direct foreign investments into the economy of Ukraine. The goal of this paper is to conduct a comparative

analysis of the volume of direct foreign investments into the economy of Ukraine and its regions and scientifically grounded proposals on improving the investment climate and improving the competitiveness of the domestic economy. This paper outlines the importance of foreign investment for the country's economy. The main directions of investment in the economy of Ukraine and the regions of the country are considered. The dynamics of flows of direct foreign investments into Ukraine and regions of the country is explored. The necessity of their involvement in modern market conditions of management is substantiated. As a result of research was determined that the features attraction of foreign investments in Ukraine to form the modern global space is the orientation on a domestic consumer, to invest the companies with higher profitability and a fast payback period. Today, the actual problems of attraction foreign investments are: political and legislative instability, deficiency of reliable guarantees defense in changes legislation of Ukraine, significant tax and administrative pressure, high levels of corruption and bureaucracy, a significant level of inflation in Ukraine and the complexity of registration, licensing and custom processes. Problems in investment activity in the Poltava region are: insufficient application of modern means of dissemination of information on the investment potential of the Poltava region; an extremely cumbersome licensing system that negatively affects the implementation of investment projects that affects the investment attractiveness of the regions; reduction of budget expenditures for radical innovations, updating of agrarian production and products. The main ways of solving these problems may be: creating the institution systems and mechanisms that improve the activities of investors in Ukraine. In order to improve the situation in the field of investment activities in the Poltava region, the following measures should be taken: to ensure a stable regulatory framework in order to improve the investment climate at the regional level; provide incentives to increase investment in the agroindustrial sector. Conclusion has been made about the improvement of the legal and organizational framework for improving the favorable investment climate and increasing the competitiveness of the domestic economy.

Keywords: investments, direct foreign investments, investment attractiveness, the economy of the country.

Стаття надійшла до редакції: 01.03.2018 р.